

УДК 372.878:735

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-1-132-140

МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЛЬСЬКИХ ШКІЛ У 70–80-х рр. ХХ СТОЛІТТЯ

Вільчківська Анастасія Едуардівна

кандидат педагогічних наук, ад'юнкт кафедри загальнопедагогічних досліджень
Університет Яна Кохановського в Кельцях, філія в Пйотркові Трибунальському
e-mail: a.wilczkowska@o2.pl
ORCID ID: 0000-0002-5424-3492

У статті проаналізовано організацію та зміст музичного виховання учнів польських шкіл у період 70–80-х років ХХ століття. Охарактеризовано форми музичного виховання школярів: спів, гра на музичних інструментах, слухання музики. Вони сприяють розвитку голосу і музичного слуху учнів, удосконаленню сприйняття музичних творів (мелодія, ритм, темп, динаміка, певні знання про музику, композиторів та ін.). Розкриті недоліки в музичному вихованні польських школярів у цей період.

Ключові слова: музичне виховання, школа, Польща, вчитель, учні, методи музичної освіти.

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття збільшився інтерес українських музикознавців до вивчення історії музичної освіти дітей та молоді у зарубіжних країнах. Найближчою до України щодо національних традицій, культури, слов'янського менталітету є Польща. Незважаючи на складні політичні та економічні проблеми, які постали в цей період у Польщі, вченими з музичної педагогіки активно проводилися дослідження з проблем модернізації системи музичного виховання школярів, активізувалось видання науково-методичних посібників для вчителів музики. Упроваджувався у практику шкільної освіти новаторський досвід зарубіжних музикознавців та педагогів (Е. Ж. Далькроза, Д. Кабалевського, З. Кодая, К. Орфа та ін.).

Аналіз остатніх досліджень та публікацій. У 70–80-х роках минулого століття теорія і практика музичного виховання школярів досягли певних успіхів завдяки дослідженням польських учених у галузі дидактики, теорії виховання та естетики (А. Бялковський, І. Войнар, Ф. Знанецький, Е. Ліпська, В. Оконь, М. Пшиходзінська, Б. Суходольський та ін.). У цей період була розроблена нова концепція музичного виховання дітей та молоді. У ній було визначено мету, провідні завдання та зміст музичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл, також наголошено на необхідності вивчення національної польської музики та музичних творів народів світу (пісні, танці, інструментальні твори), класичної та популярної музики, використання різноманітних видів, жанрів і стилів музичного мистецтва. Однак аналіз і узагальнення цього періоду еволюції системи музичного виховання учнів польських шкіл є дуже обмеженим (за винятком публікацій М. Пшиходзінської та Е. Ліпської [11; 5; 6]). Утім дослідження означеного питання є актуальним для історії музичної освіти школярів.

Вихід вітчизняної освіти на західноєвропейський рівень, гуманізація і демократизація навчально-виховного процесу в українських школах, упровадження нових педагогічних технологій, пошук найбільш ефективних концептуальних підходів до вдосконалення національної освіти зумовлюють зростання наукового та практичного інтересу до вивчення зарубіжного досвіду шкільної освіти, зокрема, музичного виховання дітей та молоді. З огляду на це необхідно зазначити подібність щодо проблематики національних систем музичного виховання школярів в Україні й Польщі.

Наукова новизна результатів дослідження. Вивчення еволюції музичної шкільної освіти у ХХ ст. дає можливість українським музикознавцям отримати об'єктивну інформацію відносно історії розвитку польської музичної педагогіки.

Мета дослідження: охарактеризувати систему музичного виховання учнів польських шкіл в період 70–80-х років ХХ ст.

Методи дослідження: аналіз науково-педагогічної літератури з музичної освіти школярів, нормативно-правних актів, шкільних навчальних планів та програм, матеріалів науково-практичних конференцій, емпіричних та статистичних даних із досліджуваної

проблеми.

Основні положення дослідження. Польська педагогічна освіта наприкінці 70-х та на початку 80-х років минулого століття переживала складний період, що було пов'язано із загальною соціально-економічною кризою, яка охопила всі галузі суспільного життя у країні. Він був для громадян Польщі часом найбільш бурхливих політичних подій. Діяльність масового політичного руху «Солідарність» у 80-х роках об'єднала прогресивну інтелігенцію, робітників, студентську та учнівську молодь у протистоянні тогочасному устрою та комуністичній ідеології. Почалась безкомпромісна боротьба за незалежність Польщі та вихід її з блоку соціалістичних країн, об'єднаних Варшавським договором. У країні погіршувалася економічна ситуація, пов'язана зі зниженням темпів виробництва майже в усіх галузях промисловості, сільського господарства, яке супроводжувалось кризою влади і багатьма прорахунками соціалістичної системи.

У 70–80-х роках ХХ століття у шкільній освіті Польщі панувала адаптаційна парадигма освіти, в основу якої було покладено репродуктивні методи викладання навчального матеріалу, що негативно відбивалося на розвитку творчого мислення учнів. Значною вадою польської школи була всеохопна ідеологізація навчального процесу та його надмірна централізація. Водночас слід зазначити, що, незважаючи на значні об'єктивні й суб'єктивні труднощі, система музичного виховання у польських школах продовжувала функціонувати на достатньо високому рівні завдяки теоретичним і практичним досягненням у цій галузі шкільної освіти [9].

У 80-х роках система музичної освіти в польських школах була побудована на нових концептуальних засадах, обґрунтованих відомими вченими у галузі музичної педагогіки: З. Лісса, Е. Ліпською, М. Пшиходзінською та ін. Ця концепція стала підсумком теоретичних і практичних пошуків, аналізу досвіду і досягнень системи музичного виховання дітей та молоді в країні за період понад 60 років (починаючи з 1918 р.). У теоретичному аспекті вона була спробою поєднання традиційних підходів до навчання учнів музики з ідеями новаторської музичної педагогіки, мала багато спільного із загальними теоретичними і практичними підходами щодо музичного виховання школярів у країнах Західної Європи, а також системою радянської музичної освіти. Основні компоненти національної концепції музичного виховання дітей та молоді стали основою більшості шкільних підручників із музики й методичної літератури для вчителів.

Концепція визначала завдання музичного виховання учнів шкіл та обумовлювала його зміст, який охоплював різноманітні жанри музичного мистецтва, насамперед пісні та інструментальні твори, призначені для слухання та виконання учнями. Вони включали національну польську музику, музичні твори інших народів світу (пісні, обряди, танці), класичну музику (різні її стилі й напрями) та популярну сучасну музику.

Польська концепція музичного виховання визначала такі форми музичної освіти школярів:

1. спів, спрямований на розвиток та вдосконалення голосу і музичного слуху учнів;
2. гра на музичних інструментах;
3. практичні заняття музикою, спрямовані на розвиток творчої активності учнів у сприйманні музичних творів (ритм, темп музики, будова мелодії тощо);
4. слухання музики з одночасним розвитком музичного мислення (мелодія, ритм, темп, динаміка, композиція твору), що передбачало набуття естетичних знань про музику;
5. ознайомлення з музичною літературою з метою формування в учнів ціннісних орієнтацій у музичній культурі [9].

Починаючи із 70-х і до середини 90-х років для учнів усіх класів загальноосвітніх шкіл було видано два блоки підручників з усіх навчальних дисциплін. Кожен підручник мав методичні рекомендації для вчителя щодо реалізації його змісту. Для вчителів музики були підготовлені магнітофонні записи музичних творів (класична та сучасна музика, пісні), які використовувалися на уроках музики. Також були опубліковані в перекладі польською мовою праці зарубіжних авторів з музичної педагогіки: Е. Ж. Делькроза, К. Орфа, З. Кодая та ін.

Особливо важливу роль у розробленні основних ідей і засад польської системи музичного виховання школярів у 80-х роках відіграла професор М. Пшиходзінська, відома як фахівець із музичної педагогіки. Вона вирішила низку проблемних питань з теорії музичного виховання школярів, наукове обґрунтування яких давало можливість модифікувати музичну освіту дітей та молоді. За її думкою, реорганізація системи музичного виховання та її завдань повинна починатись із формування її цілей, які відповідали б сучасним вимогам до цієї галузі естетичного виховання молодих поколінь. М. Пшиходзінська вважала за доцільне визначити і науково обґрунтувати зміст формування основ музичної культури для кожної вікової групи школярів [10].

Предмет «Музика» у 80-ті роки в основних школах (Szkoła Podstawowa) викладався в 1–8 класах. На цю навчальну дисципліну відводилась одна година на тиждень, а також одна година на факультативні заняття (це залежало від можливостей кожної школи). Одним з основних завдань навчання музики в школі в цей період вважався розвиток музичних здібностей, музикальності учнів та сталого інтересу до музики. На відміну від попереднього післявоєнного періоду у 80-ті роки ХХ ст. значна увага на уроках із цього предмета в основній школі приділялася елементарній теорії музики. У середовищі педагогів-музикантів домінувала думка, що музика, а передусім різні форми контактів із нею, повинні сприяти виникненню в учнів позитивних емоцій, зацікавлювати їх своєю різноманітністю, викликати позитивні почуття.

Основний зміст музичного виховання учнів 1–4-х класів передбачав ознайомлення з польською музикою та інших народів світу. На уроках використовувався в основному обмежений репертуар народних пісень, у першу чергу тих, які завдяки своїй музичній структурі були цікавими для дітей і нескладними для виконання [5]. У базовій програмі з музичного виховання учнів основної школи, затвердженій Міністерством народної освіти (1982 р.), було визначено таку мету навчання: підготовка дітей та молоді до використання доробку вітчизняної та світової музичної культури, творчої участі в музичному житті свого регіону, а також розвиток здібностей і музичних інтересів школярів.

Ця програма з музичного виховання для основної школи передбачала: стимулювання в учнів інтересу до музичного мистецтва; виховання в них позитивної мотивації у ставленні до музики; формування в учнів різноманітних музичних умінь та навичок; розвиток пізнавальної активності учнів у сфері музичного мистецтва; розвиток за допомогою музики творчої діяльності учнів у галузі естетики.

У програмі були визначені основні знання, вміння та навички, що їх мали опанувати учні: навички співу; вміння грати на елементарних музичних інструментах; здатність до рухової імпровізації під музику (виконання різноманітних ритмічних рухів); знання нотної грамоти; вміння творчого застосування музичного матеріалу в різних сферах особистого та суспільного життя.

Програма з музики складалася з чотирьох розділів. Три перших визначали основні види музичної діяльності учнів: сприймання, відтворення та власна творчість. Четвертий розділ розкривав обсяг знань із музики, який учні повинні опанувати в результаті застосування відповідних організаційних форм, змісту і методики. Кожен із цих розділів передбачав такий зміст:

- 1. Сприймання музики:** сприймання елементів музики; слухання музичних творів.
- 2. Відтворення музики:** співи; гра на музичних інструментах; рухи під музику (ритміка).
- 3. Особиста творчість:** створення ритму; створення мелодії; створення різноманітних музичних форм з елементами ритміки, індивідуальної та групової імпровізації.
- 4. Теоретичні знання з музики (для кожного класу) [5].**

Отже, можна вважати, що програма з музики для загальноосвітніх шкіл Польщі у 80-ті роки містила основні компоненти музичної освіти школярів. Вона була спрямована на розвиток творчої активності учнів. Водночас необхідно зазначити й деякі її недоліки. Зокрема, відсутність чітко визначених пріоритетів у навчально-виховному процесі з цього предмета.

Також певним недоліком можна вважати недооцінювання індивідуалізації навчання. На значну перевагу колективних форм у навчально-виховному процесі вказували у своїх працях відомі фахівці з музичної педагогіки: А. Бялковський, Є. Горішовський, Е. Ліпська та ін. У програмі підкреслювалося виховне значення національної музики, вчителю надавалася можливість вибору різноманітного репертуару. Вона також значною мірою сприяла розвитку почуття патріотизму та зацікавленості музичною культурою інших народів Європи. У шкільних програмах і багатьох підручниках із музики пісня характеризується не тільки як джерело емоцій та естетичних переживань учнів, але і як чинник, що давав змогу школярам усвідомити найпростіші засоби музичної виразності: ритм, мелодію, динаміку. Пісня в польській музичній педагогіці 80-х років визначалася як основний жанр навчання музики в школі, застосування якого сприяє розвитку голосу дитини, формуванню її перших музичних уявлень.

Водночас із польськими піснями до програм включалися пісні інших народів Європи, у переважній більшості російські та чеські, які за своєю будовою та ритмікою були спорідненими з польськими. У початкових класах пісні вивчалися учнями під час їх прослуховування (платівки, магнітофонні записи), у значно меншому обсязі – безпосередньо їх виконання вчителем із нот. Завдяки цьому учні мали можливість опанування багатьох народних пісень, популярних у певному регіоні Польщі.

Важливим засобом ознайомлення учнів із польською культурою було використання танцювального репертуару. У початкових класах діти вивчали найбільш популярні народні танці: краков'як, польку, оберек, куявяк. Учні навчали відрізняти типові для цих танців ритми і відчувати музичний характер [2]. Частина уроку музики у початкових класах відводилася навчанню гри на музичних інструментах. У польських школах учнів навчали гри на елементарних музичних інструментах, які не вимагали значних зусиль і складної техніки виконання. При цьому перевага у більшості шкіл надавалась ударним інструментам, а також флейтам. Гра на цих музичних інструментах поєднувалася зі співом, який супроводжувався акомпанементом учнів.

У процесі слухання музики у 5–8 класах особлива увага учнів зверталася на правильний добір музичних творів учителем з поступовим ускладненням репертуару, а також на їх активну участь у співпраці з учителем під час прослуховування цих творів [5].

Значний інтерес у польських учителів, викладачів музичних академій та науковців, які працювали у галузі музичного мистецтва, викликала новаторська система музичного виховання школярів російського композитора і педагога Д. Кабалевського, що пройшла апробацію в тисячах шкіл колишнього Радянського Союзу. Д. Кабалевський стверджував, що основою музичного виховання дітей і молоді є активне емоційне сприймання музики. «Справжнє відчуття і продумане сприймання музики – основа всіх форм прилучення до музики, тому що при цьому активізується внутрішній духовий світ учнів, їхні почуття і думки. Поза сприйманням музика як мистецтво взагалі не існує» [14, с. 28]. Важливим засобом музичного виховання учнів Д. Кабалевський уважав хоровий спів, навчання якого має сприяти активному, зацікавленому і творчому ставленню до музики. Результатом музично-освітньої діяльності має бути музична грамотність учнів, тобто здатність сприймати музику як живе та образне мистецтво, породжене життям і нерозривно з ним пов'язане. Однак він підкреслює, що під час уроків елементи теорії музики слід використовувати обережно і лише після того, як у дітей з'явилися стійкий інтерес і любов до музики, коли вже сформовані початкові навички музичного сприймання, накопичений певний досвід музичної діяльності.

Оригінальні підходи Д. Кабалевського щодо естетичної, пізнавальної та виховної ролі музики не втратили своєї актуальності й у наш час. Тому в багатьох шкільних програмах із «Музичного мистецтва» різних країн світу, у тому числі й Польщі, автори використовують його концепцію музичного виховання дітей та молоді, в якій науково обґрунтовано положення про те, що музика виражає як загальнолюдські, так й особисті переживання і думки людини, збагачує її почуття та пізнавальний досвід.

У середині 80-х років до шкільних програм з музики були внесені певні доповнення порівняно з попереднім періодом 60–70-х років. Передусім вони стосувалися чіткого

визначення вимог для кожного етапу навчання учнів основної школи (1–4, 5–8 класи). Окрім обов'язкового теоретичного матеріалу і пісенного репертуару, в програмах виділялись такі розділи: гра на елементарних музичних інструментах і рухи під музику (ритміка) [5; 6].

Зміни стосувалися й обов'язкового пісенного репертуару. Частина пісень пропонувалося інтегрувати у різних формах на уроках польської мови та історії. У 5–8 класах пропонувався хронологічний підхід до вивчення матеріалу під час слухання музики, а також передбачалося надання цим урокам більш проблемного характеру. У цих програмах зроблено акцент на вивчення учнями тільки найважливішого музичного матеріалу (відповідно до обов'язкового базового змісту). Також підкреслювалась доцільність збереження всіх форм музичного навчання учнів, характерних для минулих 70-х років (спів, гра на музичних інструментах, слухання музики, ритміка), при цьому зверталась увага вчителів на тісніший взаємозв'язок змісту навчання музики на всіх етапах навчання учнів у школі [3].

Починаючи із 70-х років, завдяки розвитку музичної індустрії в різних країнах світу, у тому числі в Польщі, набули поширення магнітофонні записи, відеокасети, компакт-диски із записами різних жанрів музики. Однак слід визнати, що часто молодь оточує музика не найкращої якості, і веде вона не до збагачення, а до руйнування внутрішнього світу особистості. Музичні орієнтації сучасних школярів формуються нерідко під впливом засобів масової комунікації (особливо телебачення), спілкування з однолітками, що приводить до споживання музичних зразків сумнівної естетичної якості, розрахованої на невибагливий смак завдяки легкості її сприймання (примітивні мелодії, елементарна простота гармонійної мови, гучний звук тощо).

Такі різновиди сучасної музики, як рок, поп-музика, диско та інші суто розважальні напрями, що виконують не стільки естетичну, скільки комунікативну та фонову функції, мають у підлітковому середовищі широку популярність. У розумінні молоді в цій музиці реалізуються її потреби у свободі, експресії, ідентифікації музичної групи (ансамблю) з її стилем життя. Проте на концертах рок та поп-музики нерідко виникає «ефект аури», коли підлітки та юнаки не можуть контролювати свої емоції, що приводить до так званого музичного фанатизму. Слід констатувати надмірне захоплення підлітків та молоді «легким жанром», тоді як класична, народна та сучасна академічна музика, що несе певне смислове навантаження, на жаль, лишається поза межами уваги школярів. Значна частина молоді характеризується невисоким рівнем музичної культури, «нерозбірливістю» у галузі популярної музики, відсутністю критичності до низькопробних зразків та «емоційною глухотою» до народного та класичного музичного мистецтва [12].

Однак, як справедливо зазначала в ті роки М. Пшиходзінська, на превеликий жаль, школа з її матеріальною базою, обмеженістю кваліфікованих педагогів і не завжди вдалим навчальними програмами, які визначають зміст музичного виховання школярів, не може повною мірою протидіяти потужним масмедіа, які активно насаджують цю «побутову музику» [8]. За твердженням Б. Асаф'єва, так звана «побутова музика» містить, як правило, консервативний та інертний фактори, і безпосереднього шляху від неї до вищих щаблів музичного мислення, розуміння музичної драматургії, симфонізму, як філософськи узагальненого осмислення життя немає. Таким чином, світ музичної класики для дітей та молоді залишається закритим [12].

У 80-ті роки система музичного виховання учнів у школах Польщі, як і в попередні роки, була тісно пов'язана з різними формами роботи у позашкільних закладах, які брали активну участь у музичному вихованні дітей і молоді. Так, у той час набули популярності шкільні колективи пісні й танцю, дитячі хори тощо. Більшість дитячих колективів перебувала під патронатом Польської Спілки хорів і оркестрів (Polskiego Związku Chórów i Orkiestr), яка, продовжуючи багаторічні традиції, допомагала школам в організації різноманітних щорічних конкурсів та фестивалів.

Необхідно також зазначити дуже популярні в ті роки щорічні Харцерські фестивали культури шкільної молоді в Кельцах, фестивали шкільних духових оркестрів в Іновроцлавлю, конкурс шкільних музичних камерних колективів «Sohola Cantorium» в Каліші, шкільні

музичні фестивалі в Бидгощі. Усе це сприяло розвитку аматорського музичного шкільного руху в країні [4]. Значну роль відігравала також співпраця шкіл із професійними музичними установами: з концертними бюро воєводських філармоній, Варшавським музичним товариством та товариством любителів музики ім. Новацького в Ольштині, які послідовно, починаючи з кінця 40-х років, організовували концерти в школах, де, як правило, виступали камерні ансамблі. Часто учнів та вчителів запрошували на концертні програми до філармонії та у концертні зали в основному з ініціативи згаданих товариств.

Популярною формою музичної освіти школярів стали музичні олімпіади, які вперше було організовано у 1977–1978 роках. Ці масові заходи давали можливість для плідної співпраці шкіл у галузі музичного виховання з мистецькими установами (Національний музей, Варшавська музична академія, регіональні музичні осередки), які відігравали активну роль в організації шкільних музичних олімпіад, надаючи необхідну допомогу щодо їх проведення [11].

Протягом 80-х років Польське радіо в межах блоку освітніх навчальних програм для дітей та молоді проводило цикли систематичних музичних трансляцій. В основному акцентувалося пізнання школярами музики шляхом слухання музичних творів, як правило, видатних композиторів минулого і сучасності з подальшим поясненням змісту цих творів, їх будови, яке врахувало рівень складності та вік аудиторії. Часто вчителі музики користувалися матеріалами цих радіопередач, включаючи їх у свої навчальні програми, а також шляхом запису їх на магнітофон із метою наступного застосування на уроках музики. Особливо цінними ці освітні програми були для вчителів малих міст і сіл, де умови в галузі музичної освіти школярів уважались значно гіршими, ніж у великих містах [1].

Водночас музичне виховання в школах Польщі у 70-80-х роках мало низку недоліків: не вистачало висококваліфікованих учителів музики, особливо в сільських школах; існував більш низький рівень музичного виховання дітей та молоді в сільських регіонах порівняно з воєводськими та повітовими містами країни; не вистачало відповідно облаштованих музичних класів (кабінетів) та мала місце відсутність у багатьох школах необхідних музичних інструментів, дидактичних засобів навчання музики; недостатній рівень матеріального забезпечення вчителів музики, як і всіх інших учителів Польщі у той період; відчутні розбіжності між вимогами нової концепції та відповідної методики музичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл та практичною діяльністю вчителів музики, які дотримувалися консервативних позицій щодо реалізації сучасних вимог в естетичному вихованні школярів [7].

Аналізуючи загальний стан музичного виховання школярів у польських школах у 80-х роках, професор М. Григорчик зазначав, що однією з головних причин малоефективної праці багатьох учителів музики є відсутність у більшості шкіл відповідної матеріально-методичної бази. Він вважає, що «основною умовою ліквідації недоліків у галузі навчання музики в школі є надання школам повного комплексу методичних засобів, музичних інструментів, записувального і відтворювального обладнання» [3, с. 110]. Одночасно М. Григорчик звернув увагу на потребу в збільшенні фінансування шкіл за рахунок коштів місцевих осередків культури та освіти. «Якщо школа повинна систематично і планово брати участь у популяризації культури в суспільстві, саме широкі кола суспільства повинні активно брати участь у створенні її матеріальної бази, що в результаті дасть можливість реалізувати ці завдання» [3, с.111].

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що польська музична педагогіка у 70–80-ті роки ХХ століття мала значний науково-методичний і практичний доробок у галузі музичної освіти учнів загальноосвітніх шкіл. Це стосується передусім теоретичного розроблення концепції музичного виховання школярів, яка узагальнила багаторічний практичний досвід та результати науково-теоретичних досліджень у галузі музичної педагогіки за 60-річний період існування самостійної Польщі; наукового обґрунтування та багаторічної практичної апробації методики навчання музики учнів основних шкіл; плідної співпраці шкіл із позашкільними закладами (музичними товариствами, академіями, осередками культури), а також участі музичних і танцювальних учнівських колективів у щорічних харцерських фестивалях культури, музичних олімпіадах школярів,

конкурсах тощо [1; 10].

Висновки. У 70–80-ті роки ХХ століття зміст навчання учнів музики визначається не тільки співом, а й упровадженням таких різновидів музичної навчальної діяльності, як слухання музики, ритміка, гра на елементарних музичних інструментах. Доповнення співу як основного різновиду діяльності на уроці іншими засобами музикування дало змогу значно розширити навчальний діапазон музичних умінь школярів, підсилити ефективність виховного впливу музики. Важливим кроком уперед стало також методичне вдосконалення навчального процесу з музичного виховання школярів. Порівняно з попереднім періодом до шкільних програм із музики було внесено такі суттєві доповнення, як чітке визначення рівня вимог для кожного етапу навчання учнів основної школи (1–4 та 5–8 класи). Урахування потреб і специфіки музичного виховання знайшло відтворення у виокремленні програмового змісту не тільки обов'язкового, а й факультативного матеріалу з музичного виховання.

Відзначимо, що у 70–80-ті роки ХХ століття польська музична педагогіка досягла досить високого рівня теоретико-методичних узагальнень у галузі музичної освіти. У ті часи було розроблено загальну концепцію музичного виховання школярів; обґрунтовано провідні методичні підходи до музичного навчання учнів. Покращилася ситуація з виданням літератури з музичного виховання (підручників для учнів, методичні посібники для вчителів, наукові монографії з музичної педагогіки та ін.). Слід високо оцінити започаткування плідної співпраці загальноосвітніх шкіл із музичними навчальними закладами, товариствами, осередками культури, що сприяло поширенню та забезпеченню масовості музичної освіти дітей та молоді.

Список використаної літератури

1. Bałuszyńska J. Jak wykorzystuję muzyczne audycje radiowe w klasie pierwszej. *Wychowanie Muzyczne w Szkole*. 1986. Nr 4. S. 111–114.
2. Burowska Z., Karpala B., Nowopol B., Wilk A. Ćwiczenia muzyczne w klasach I–III, Warszawa: 1985, wyd. WSiP. 183 s.
3. Grygorczuk M. Środowiskowe uwarunkowania wyników nauczania w zakresie muzyki. *Wychowanie Muzyczne w Szkole*. 1988. Nr 1. S. 110–111.
4. Kotarska J. Wpływ koncertów szkolnych na rozwój wrażliwości muzycznej młodzieży. *Podstawy teoretyczne wychowania muzycznego: metodologia badań*. Warszawa: 1986. S. 40–84.
5. Lipska E. Zmiany w programie «muzyka w szkole podstawowej». *Wychowanie Muzyczne*. 1987. Nr 2. S. 102–103.
6. Lipska E., Przychodzińska M. Muzyka w nauczaniu początkowym. *Metodyka*. Warszawa: 1991, wyd. WSiP. 286 s.
7. Nyderek A. Wybrane czynniki warunkujące sukces pracy pedagogicznej nauczyciela wychowania muzycznego / pod red. M. Gołębiowskiej i L. Szewczyk, Warszawa, 1984, wyd. Instytut Pedagogiczny Akademii Muzycznej im. F. Chopina. 130 s.
8. Przychodzińska M. Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego: tradycje – współczesność. Warszawa: 1987, wyd. WSiP. 216 s.
9. Przychodzińska M. Powszechne wychowanie muzyczne: 1960–1990. Między koncepcją a realizacją (2). *Wychowanie Muzyczne w Szkole*. 2011. Nr 4. S. 5–17.
10. Przychodzińska M. Wychowanie muzyczne – idee, treści, kierunki rozwoju. Warszawa: 1989, WSiP. 198 s.
11. Pychyńska-Kindykiewicz W. Łódzka Olimpiada Muzyczna (metoda monograficzna w badaniach problematyki wychowania muzycznego: metodologia badań). Warszawa: 1986, wyd. Instytut Kształcenia Nauczycieli. S. 134–149.
12. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. Изд. 2-е. Ленинград: Музыка, 1973. 114 с.
13. Виховання естетичної культури школярів: навчальний посібник / І. А. Зяюн, Н. С. Миропольська, Л. О. Хлебнікова та ін. Київ: ІЗМН, 1998. 156 с.
14. Кабалевский Д. Б. Воспитание ума и сердца. Книга для учителя. Москва: Просвещение, 1984. С. 206.

MUSICAL EDUCATION OF POLISH STUDENTS IN THE 70-80'S OF THE XX CENTURY Vilchkovska Anastasiia

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Pedagogical Research Department
Jan Kochanowski University in Kielce Branch in Piotrków Trybunalski, Poland

Introduction. At the beginning of the 21st century, Ukrainian musicologists took an interest in studying the history of music education of children and youth in foreign countries. Poland is the

closest to Ukraine in terms of national traditions, culture and the Slavic mentality. Despite complex political and economic problems during this period, music pedagogy scientists actively conducted research on the modernization of the system of music education of students. This has led to intensified publication of scientific and methodological manuals for music teachers. The innovative experience of foreign musicologists and music teachers (E. Jaques-Dalcroze, D. Kabalevsky, Z. Kodaly, C. Orff, etc.) was introduced into the system of school education.

Purpose. *The purpose of the study is to characterize the system of music education of students in Polish schools in the 1970s and the 1980s.*

Methods. *Analysis of scientific and pedagogical literature on the topic of music education, regulations, school programs, materials from scientific and practical conferences, empirical and statistical data.*

Results. *The article analyses the organization and content of music education of students in Polish schools in the 1970s and the 1980s. The forms of music education are characterized as: singing, playing instruments, listening to music. These factors contributed to the development of students' voice and ear for music, improving the perception of musical works (melody, rhythm, tempo, dynamics, knowledge of music and composers, etc.). The drawbacks in the music education of Polish students are revealed. In the 1970s and the 1980s the adaptive paradigm of education prevailed in Polish education, which resulted from reproductive methods of teaching educational material, which in turn negatively affected the development of students' creative thinking. Despite that, the system continued to function at a fairly high level, due to theoretical and practical achievements in this field of school education. The music program for secondary schools in the 1980s included the main components of music education. It was aimed at developing students' creative activity. At the same time, it is necessary to note some of its shortcomings. In particular, the lack of clearly defined priorities in the educational process in this matter. Also the underestimation of individual learning may be considered a disadvantage. In school curricula and many music textbooks, a song is characterized not only as a source of emotions and aesthetic experiences for students, but also a factor that allowed students to understand the simplest means of musical expression: rhythm, melody, and dynamics. A song in the Polish music pedagogy in the 1980s was defined as the key point of music education at school, which contributes to the development of the child's voice and the formation of its first musical ideas.*

Originality. *Studying the evolution of music education in the twentieth century's schools enables Ukrainian musicologists to obtain knowledge about the history of Polish music pedagogy.*

Conclusion. *In the 1970s and the 1980s the content of teaching music is determined not only by singing, but also by the introduction of musical learning activities such as: listening to music, rhythmic and playing elementary musical instruments. The addition of singing as the main type of activity in the classroom alongside other means of making music made it possible to significantly expand the educational range of students' musical skills and to strengthen the effectiveness of music's educational impact. The methodological improvement of the educational process of music education was also an important step forward. Compared to the previous period, significant additions have been made for students in grades 1-4 and 5-8. Taking into account the needs and specifics of music education has been reproduced in the selection of not only mandatory, but also optional music education's program content. It should be noted, that Polish music pedagogy reached a fairly high theoretical and methodological level in the 1970s and the 1980s. It was then, when the general concept of music education was developed and the leading methodical approaches to musical training of students substantiated. The situation with the publication of literature on music education (textbooks for students, manuals for teachers, scientific monographs on music pedagogy, etc.) was improved. The beginning of a fruitful cooperation of secondary schools with music schools, societies and cultural centres should be highly appreciated, since it contributed to the spread and provision of mass music education for children and youth.*

Key words: *music education, school, teacher, student, Poland, methods of music education*

References

1. Bałyszyńska J. (1986). Jak wykorzystuję muzyczne audycje radiowe w klasie pierwszej [How do I use music radio broadcasts in the first grade]. *Wychowanie Muzyczne w Szkole*, (4), 111 – 114. [in Polish]

2. Burowska Z., Karpala B., Nowopol B., Wilk A. (1985). *Ćwiczenia muzyczne w klasach I-III* [Musical exercises in grades 1-3]. Warszawa: WSiP. [in Polish]
3. Grygorczuk M. (1988). Środowiskowe uwarunkowania wyników nauczania w zakresie muzyki [Environmental determinants of music learning outcomes]. *Wychowanie Muzyczne w Szkole*, (1), 110 - 111. [in Polish]
4. Kotarska J. (1986). *Wpływ koncertów szkolnych na rozwój wrażliwości muzycznej młodzieży, [w:] Podstawy teoretyczne wychowania muzycznego: metodologia badań* [The influence of school concerts on the development of musical sensitivity of young people, [in:] Theoretical foundations of music education: research methodology]. Warszawa. [in Polish]
5. Lipska E. (1987). Zmiany w programie «muzyka w szkole podstawowej» [Changes to the «primary school music» program]. *Wychowanie Muzyczne*, 2, 102-103. [in Polish]
6. Lipska E., Przychodzińska M. (1991). *Muzyka w nauczaniu początkowym. Metodyka* [Music in primary education. Methodology]. Warszawa: WSiP. [in Polish]
7. Nyderek A. (1984). *Wybrane czynniki warunkujące sukces pracy pedagogicznej nauczyciela wychowania muzycznego* [Selected factors determining the success of a music education teacher's pedagogical work]. Gołębiowskiej M. i Szewczyk L. (Ed.). Warszawa: Instytut Pedagogiczny Akademii Muzycznej im. F. Chopina. [in Polish]
8. Przychodzińska M. (1987). *Polskie koncepcje powszechnego wychowania muzycznego: tradycje – współczesność* [Polish concepts of universal music education: traditions - contemporary times]. Warszawa: WSiP. [in Polish]
9. Przychodzińska M. (2011). Powszechne wychowanie muzyczne: 1960–1990. Między koncepcją a realizacją [Universal Music Education: 1960–1990. Between concept and implementation] *Wychowanie Muzyczne w Szkole*, (4), 5–17. [in Polish]
10. Przychodzińska M. (1989). *Wychowanie muzyczne – idee, treści, kierunki rozwoju* [Musical education - ideas, content, directions of development]. Warszawa: WSiP. [in Polish]
11. Pychyńska-Kindykiewicz W. (1986). *Łódzka Olimpiada Muzyczna (metoda monograficzna w badaniach problematyki wychowania muzycznego: metodologia badań)* [Lodz Music Olympics (monographic method in research on the issues of music education: research methodology)]. Warszawa: Instytut Kształcenia Nauczycieli. [in Polish]
12. Asafev B. V. (1973). *Izbrannye statii o muzykalnom prosveshhenii i obrazovanii* [Selected articles on music education and education]. Orlova E. M. (Ed.). (Vol. 2nd). Leningrad: Music. [in Russian]
13. Ziazun I. A., Myropolcka N. Ie, Khliebnikova L.O. (1998). *Vykhovannia estetychnoi kultury shkolariv* [Education of aesthetic culture of schoolchildren]. Kyiv: IZMN. [in Ukrainian]
14. Kabalevskij D. B. (1984). *Vospitanie uma i serdca. Kniga dlya uchitelya* [Education of the mind and heart. Book for the teacher]. Moscow: Education. [in Russian]

Отримано редакцією 26.04.2021 р.

УДК 373.5.016:821.161.2.09»1950/1990»
DOI: 10.31376/2410-0897-2021-1-140-151

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ У ПРОГРАМОВОМУ І НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ПЕРІОДУ РАДЯНСЬКИХ ІДЕОЛОГЕМ (1950–1990 РР.)

Гоголь Наталія Валеріївна

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант відділу історії і філософії освіти
Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України
e-mail: natashagogol75@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0780-6237

У статті на основі аналізу програмового і навчально-методичного забезпечення з української літератури у 1950–1990 рр. визначено й обґрунтовано культурологічні основи змісту шкільної літературної освіти. Доведено, що конструктивно-критичний аналіз історичного досвіду методики навчання української літератури періоду радянських ідеологем є важливим джерелом розроблення стратегії сучасної літературної освіти на засадах культурологічного підходу. Представлено хронологічний огляд програмового й навчально-методичного забезпечення з української літератури щодо реалізації міжпредметної й міжмистецької взаємодії. Розкрито значущість науково-методичних досліджень науковців, методистів, учителів-словесників, експериментальні завдання яких були спрямовані на визначення шляхів удосконалення навчання літератури на засадах культурологічного підходу.

Ключові слова: історико-педагогічне дослідження, культурологічні основи змісту шкільної літературної освіти, викладання літератури на культурологічних засадах.

Постановка проблеми. В основу концептуальної парадигми шкільної літературної освіти в Україні покладено засадничі ідеї реалізації культурологічного підходу до навчання